

RAD HRVATSKA TEMA

Sindikalne razglednice iz 2022.

Foto: Pixabay (ilustracija)

DUNJA KUČINAC / 29.12.2022.

Nakon niza tekstova o potplaćenom radu i prekarnim uvjetima u umjetnosti i kulturi, Dunja Kučinac prisjeća se sindikalnih pokušaja radnika u području arhitekture, video igrice, filmske i streaming industrije, izdavaštva i novinarstva u posljednjih godinu dana.

Zadnji su dani u kalendarskoj godini – vremena je ostalo još samo za želje, pozdrave i par protokolarnih spiskova, *wrap upova* i top lista kojima ćemo popuniti novinarske kvote prije nego otvorimo jeftine šampanjce i uđemo u novi prekarni krug oko sunca. I ovu kratku seriju tekstova o radnim uvjetima u kreativnim industrijama pokušat ćemo zaključiti prigodno – nečim nalik na sindikalni izvještaj i čestitku, u zalag za nove tekstove koji će se pisati o radu u ovom sektoru. Znajući da su potplaćeni rad i prekarni radni uvjeti u umjetnosti i kulturi često još uvijek tabu ili skriveni iza puno neopipljivijih pojmova stvaranja, strasti, genija ili nadahnuća, a većina sektora slabo ili nikako organizirana, ne čudi da naša sindikalna razglednica iz 2022. neće biti osobito duga. Pa ipak, čini se da bauk sindikata sve više kruži i među umjetnicima, barem prema procjeni jednog od “vodećih” međunarodnih časopisa u polju suvremene umjetnosti Art Review, koji je u svom redovnom godišnjem spisku sto najutjecajnijih pojedinaca ili kolektiva u svijetu umjetnosti u 2022. na visoko treće mjesto **izdvojio** upravo – sindikate. Prisjetimo se, dakle, par sindikalnih pokušaja i napora koji su u posljednjih godinu dana, ako ništa

drugo, na svjetlo izvukli probleme radnika u kreativnim industrijama i podsjetili da se (čak i) kreativci mogu i trebaju organizirati.

Video igrice i arhitektura

Jedna od najbrže rastućih kreativnih industrija zabave, industrija video igara, već dugo pati od problema niskih plaća, nesigurnosti i dugotrajnih *cruncheva*, odnosno učestalih perioda brutalnog prekovremenog rada uoči rokova za plasman igrica. Osim toga, puno se govori o diskriminaciji odnosno gomili seksizma i rasizma, ali i korporativnoj *bro* atmosferi koju su mnogi radnici koji su ju iskusili nazvali *toksičnom*. Pobunu u *game devu* kojom je započela ova godina podigli su upravo radnici na najlošijim pozicijama, tester i uklanjaju bugove u Raven Softwareu, firmi pod okriljem megapoznatog Activision Blizzarda. Ono što je počeo kao štrajk testera prošlog decembra, kakvih pola godine kasnije rezultiralo je prvim sindikatom u jednoj tako velikoj, AAA kompaniji u sektoru koji, kako se **piše**, upravo proživljava uspon sindikalizma. On je zahvatio i domaći teren, o čemu smo već **pisali**. U prvoj polovici godine potpisana su dva, ujedno i prva takva, kolektivna ugovora u polju video igara u Hrvatskoj – s jedne strane su firme Gamechuck i Porcupine Parcour, a s druge radnici učlanjeni u Novi sindikat. Iako za sada vlada sloga, kolektivni ugovor, kažu, osiguranje je za poslije, nove radnike koji će doći, ali i poticaj ostalima u sektoru koji na svojim radnim mjestima već sada imaju puno više problema.

U 2022. se ideja sindikalizacije, a onda i industrijskih akcija, uhvatila i u privatnom sektoru arhitekture u Ujedinjenom Kraljevstvu i Americi. Nakon što su radnici londonskog arhitektonskog biroa Atomik, organizirani u sekciji arhitekata pri sindikatu United Voices of the World, u rujnu najavili glasanje o potencijalnom ulasku u štrajk (koji bi bio prva takva akcija u nekom privatnom arhitektonskom uredu u UK-u ikada), počeli su **dobivati** prijetnje otkazima. Zahtijevali su povećanje plaća, skraćivanje radnih sati, fleksibilnije aranžmane, plaćenu edukaciju i priznavanje sindikata. Sindikat je najavljivao da bi taj štrajk mogao pokrenuti i ostatak sektora i pokazati da “ne postoji grupa radnika koju je nemoguće organizirati.” Otprilike u isto vrijeme, nešto zapadnije, radnici male firme Bernheimer Architecture **osnovali** su, nakon dovođišnje kampanje, prvi formalni sindikat u privatnom arhitektonskom sektoru u SAD-u, koji se pridružio Međunarodnom udruženju strojara i zrakoplovnih radnika. Tvrtka je odmah priznala sindikat pa je preskočena uobičajena procedura tajnog glasanja, a njen šef je priznao da je arhitektura “profesija s naslijeđem eksploatacije.” Iako radnici Bernheimer Architecturea kažu da su u toj firmi plaćeni po standardu i imaju razumno radno vrijeme, nadaju se da će ovim iskorakom potencijalno zapaliti **iskru** u sektoru. Ohrabrenje kolegama u branši dobrodošlo je i zbog ranijeg neuspjeha arhitekata iz firme SHoP da se sindikaliziraju početkom ove godine. Obeshrabrenje su između ostalog dugovali, kako su objasnili, jakoj antisindikalnoj kampanji. No ako ništa drugo, tad se već naširoko počelo pisati o niskim plaćama i predugim radnim satima u polju, a **spomenulo** se i da su obično veće šanse da će u “s sofisticiranijim privatnim firmama koje se više predstavljaju kao umjetnička poduzeća” postojati manje mehanizama zaštite radnika nego u biroima

koji se bave projektiranjem klasičnijih projekata. Ispalo je, dakle, otprilike ovako: što više umjetnosti u poduzetništvu (ili poduzetništva u umjetnosti), to lošiji radni uvjeti.

Filmska i izdavačka industrija

Među vijestima iz filmske i streaming industrije, za oko nam je upala **ona** o radnicima zaslužnima za holivudske specijalne efekte (VFX artists) koji su ove jeseni zbili redove i započeli napore prema sindikalizaciji u okviru Međunarodnog udruženje kazališnih radnika (IATSE). Požalili su se na potplaćenost, previše neplaćenih prekovremenih, pritisak te preintenzivno radno opterećenje, uključujući i osamnaestosatne radne dane i spavanje u uredu. Posljednjih godina produkcija se intenzivirala i ubrzala, upozorili su, a stisak sve kraćih rokova često se prebija upravo preko njih, koji pritom nemaju nikakvu sindikalnu zaštitu: “Mi smo jedini veliki odjel koji trenutno radi na svakom filmskom setu u Americi, a nije sindikaliziran niti zaštićen ugovorom kao ostatak radnika sa seta“. Kako je jesen odmicala, tako je iz Hollywooda pristigla još jedna sindikalna **vijest**, odnosno najava moguće napete štrajkaške prve polovice naredne godine. Početkom maja 2023., naime, ističe kolektivni ugovor kojima su pokriveni scenaristi, a krajem lipnja onaj s redateljima te glumcima, plesačima, kaskaderima, lutkarima, voditeljima i drugim filmskim i medijskim radnicima, pa se sva tri strukovna udruženja (Američko društvo pisaca i scenarista WGA, Američko udruženje redatelja DGA i Udruženje glumaca / Federacija televizijskih i radijskih umjetnika SAG-AFTRA) pripremaju za početak sindikalnih pregovora. Bez obzira što još nisu dogovorila eventualnu suradnju i zajednički pristup, sva udruženja više-manje već sad **govore** o potrebi povećanja minimalnih nadnica i zarade odnosno provizije (tantijema) od streaming platformi. WGA se kroz povijest, kako **pišu** prognostičari potencijalno turbulentnih pregovora, pokazao kao najagilniji po pitanju spremnosti na štrajkanje, ali ni ostala udruženja ne šute. Iz DGA su **poručili** da se, osim za povećanje nadnica, izdvajanja za penzije i zdravstveno i zaštite redatelja, planiraju boriti i za “povećanje raznolikosti i osnaživanje glasova podreprezentiranih radnika u industriji.“ Iz ovog sektora, u želji da se odmaknemo od SAD-a i Europe, izdvojit ćemo još **rezultate istraživanja** sekcije sindikata UNI Global posvećene sektoru medija, umjetnosti i zabave i Međunarodne glumačke federacije o nasilju i diskriminaciji u polju audiovizualnih umjetnosti u Južnoj Americi, **objavljenog** u martu ove godine. Brojke pokazuju da se skoro 90% ispitanika izjasnilo o proživljenom uznemiravanju ili nasilju na radnom mjestu, a njih skoro 40% doživjelo je i seksualno napastovanje. U skoro svim kategorijama najpogođenije su trans i nebinarne osobe, a potom žene. Rezultati istraživanja bi, kako kažu njegovi autori, trebali poslužiti kao navigacija i alat za daljnje sindikalne napore u smjeru pravednijih radnih mjesta u sektoru.

I dok se u audiovizualnom polju o štrajkovima samo spekuliralo, u izdavaštvu se zaista i štrajkalo, o čemu smo već **pisali**. Dvjestotinjak radnika iz uredništva, prodaje, marketinga, grafičkog dizajna i drugih odjeljenja u izdavačkoj kući HarperCollins iz New Yorka, organiziranih u okviru sindikata United Auto Workers Local 2110, još od desetog novembra štrajkaju i traže povećanje plaća i pravedniji tretman. Štrajk je

podržao niz književnika i književnica čije je knjige objavio upravo HarperCollins, kao i 150 književnih agenata koji su firmi poručili da im sve do kraja štrajka neće slati nove materijale. Mada su iz HarperCollinsa **javili** da im štrajk nije pomrsio prodaju i planove za užurbani kraj godine, štrajkaši su preko svojih kolega iz firme saznali da se posao nastavio zahvaljujući dobroj staroj *unionbusting* taktici – angažiranju privremenih radnika i pripravnika. Štrajkaška atmosfera **zahvatila je** i medijsku kuću The New York Times, u kojoj su radnici okupljeni u sindikatu NewsGuild početkom decembra organizirali dvadesetčetverosatni, najmasovniji štrajk u posljednja četiri desetljeća, zahtijevajući okončanje pregovora oko novog kolektivnog ugovora i povećanje nadnica koje su trenutno, kako kažu, ispod njujorškog *living wagea*. Ostajući u istom sektoru, ali u želji da se geografski ipak približimo domaćem terenu, dodat ćemo i da su malu novinarsko-sindikalnu **pobjedu** sredinom godine odnijeli nizozemski frilens reporteri i fotografi nakon trogodišnje kampanje pod nazivom ‘Novinarstvo ima cijenu’. Nizozemski sindikat novinara i najveća nizozemska izdavačka kuća DPG Media potpisali su sporazum u kojem su izborili bolje radne uvjete za frilensere, između ostaloga honorare u visini 167% plaće regularnih zaposlenika, pri čemu bi tih ekstra 67% trebalo pokrivati sve dodatne troškove koje frilenseri snose sami.

Za sindikaliziranje kolokvijalnih!

Tema organiziranje frilensera dovodi nas, konačno, i do naših vrata. Najprije do Slovenije, gdje je prije dva i pol mjeseca **osnovan** Zasuk – sindikat za stvaralaštvo i kulturu, koji je do sada već okupio oko 200 radnica i radnika iz polja kulture, umjetnosti, ali i kreativnih industrija. Organiziraju, kažu, sve autsorsane radnike, od umjetnika, preko tonaca do glazbenih urednica, ali i one zaposlene u kreativnim industrijama poput gaminga, koje ne štiti ni jedan postojeći sindikat. Iako se rad u njihovom sektoru još uvijek mistificira i prikriva iza pojmova inspiracije, talenta i ljubavi, kažu iz Zasuka, “*bottom line* je da su oni radnici, da žive u kapitalizmu, trebaju da plate kiriju i trebaju da žive normalan život.”

I konačno, među vijestima iz lijepe naše, da ne bi ostalo samo na gorespomenutim *game developerima*, podsjetit ćemo na istraživanje Sindikata novinara Hrvatske o poziciji frilensera u medijima, koje je predstavljeno prošli tjedan, a obuhvatilo je novinare koji rade prije svega za internet portale i televiziju, ali i streaming platforme, društvene mreže ili filmsku produkciju. Na predstavljanju istraživanja i diskusiji pridružila se i Sandra Mladenović iz Društva hrvatskih audio-vizualnih prevoditelja, koje je nedavno **provelo anketu** o radnim uvjetima u sektoru, a koja svakako predstavlja jedan korak prema snažnijoj vidljivosti najprekarnijih radnika u polju. Mladenović je podcrtala važnost sindikalizacije frilensera te novih EU smjernica o kolektivnom pregovaranju koje **predviđaju** proširenje ovog mehanizma i na samozaposlene i frilensere. U **izvješčaju** Ivane Perić možete pročitati sve o uzbudljivom (da ne narušavamo prazničnu atmosferu i nazovemo ga uznemirujućim) izlaganju predstavnice Ministarstva rada Josipe Klišanin, koja je potrošila zavidnu količinu vremena da okupljenima objasni da svi bez ugovora o radu naprosto ne mogu

biti radnici nego eventualno tek “kolokvijalno radnici”, kao i o niskim primanjima, kašnjenjima honorara, radu vikendom, oklijevanju da se ode na godišnji ili bolovanje i drugim problemima tih “kolokvijalno radnika”.

A nama preostaje da privedemo tekst kraju prigodničarski, navijajući da umjetnici i kulturne radnice u 2023. manje energije moraju trošiti na to da po stoti put objasne i dokažu da je njihov rad doista – rad, te da im te energije ostane više za odlučniju sindikalizaciju i borbu.

*

Objavljeni tekst dio je novinarskog projekta “Radni uvjeti u kreativnim industrijama u Hrvatskoj” koji je podržala Agencija za elektroničke medije, u okviru Javnog poziva za ugovaranje novinarskih radova u elektroničkim publikacijama, objavljenog 13. travnja 2022.

Like 12 Share